

«Εθνικές εορτές». Η εμπειρία μιας άλλης προσέγγισης

Στέλλα Πρωτονοταρίου, Πέτρος Χαραβιτσιδης, Κλεάνθης Βουλαλάς, Γιώργος Μακρυγιάννης*

Λίγες μόνο εβδομάδες μετά την έναρξη του σχολικού έτους, αρχίζει συνήθως στα σχολεία η προετοιμασία της γιορτής της 28ης Οκτωβρίου.

Το σκηνικό που παρουσιάζεται στα περισσότερα σχολεία είναι συνήθως πανομοιότυπο: σχέδια εργασίας από έτοιμες γιορτές που καθορίζουν το πλαίσιο της εκδήλωσης, επιλογή τραγουδιών και ποιημάτων τα οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες προσπαθούν να αποστηθίσουν, μεγαλόστομες ιστορικές αναφορές και εθνικά εμβλήματα. Το σκηνικό αυτό συμπληρώνεται με τον «στολισμό» του σχολείου με εθνικές σημαίες ή και με αφίσες του εμπορίου που απεικονίζουν τον Έλληνα στρατιώτη να μάχεται ηρωικά κατατρωπώνοντας τους εχθρούς.¹

* Η Στέλλα Πρωτονοταρίου είναι διευθύντρια του 132ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών, ο Πέτρος Χαραβιτσιδης, ο Κλεάνθης Βουλαλάς και ο Γιώργος Μακρυγιάννης είναι δάσκαλοι στο ίδιο σχολείο.

¹ Για τον τρόπο «διακόσμησης» των χώρων του σχολείου στις εθνικές εορτές, βλ. σχετικά Κ. Μπονιδης, «Όψεις του εθνοκεντρισμού στη σχολική ζωή της ελληνικής εκπαίδευσης: οι εθνικές επετείαι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου», περ. Σύγχρονη Εκπαίδευση 134 (2004). Για τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο επηρεάζει, μέσω των μαθημάτων και των εθνικών γιορτών και των συμβόλων, την εθνική συνείδηση των μαθητών, βλ. σχετικά Α. Φραγκουδάκη και Θ. Δραγώνα. 1997. *Τι είν' η πατρίδα μας. Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί αποδεικνύουν ότι οι μαθητές, ακόμα και από την προσχολική εκπαίδευση, παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον «εθνικό εαυτό», πριν και μετά τη λήξη των σχολικών εορτών: έναν «εθνικό εαυτό» ανώτερο από όλους τους άλλους και έναν «εθνικό άλλο» κατώτερο, κακό και άδικο (Χάλαρη 2004).

Η εικόνα αυτή, που αποτελεί κυρίαρχη αντίληψη στην εκπαίδευση, αναδεικνύεται όχι μόνο στη συγκεκριμένη γιορτή, αλλά και στις επόμενες του σχολικού έτους, εγείροντας σοβαρές παιδαγωγικές και, κατά συνέπεια, ιδεολογικές διαφωνίες, για το περιεχόμενο, τη μορφή και τη διαδικασία πραγματοποίησης των σχολικών εθνικών εορτών γενικότερα. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν σέ ερωτήματα, όπως: Πώς προσεγγίζεται η ιστορία μέσα από τις εκδηλώσεις αυτές, με ποιον τρόπο εμπλέκονται οι μαθητές στη διαδικασία τους, τι είναι αυτό που απομένει στη συνείδησή τους μετά τη λήξη της γιορτής, ποια αντίληψη οδηγούνται να κατασκευάσουν για την πατρίδα και την ιστορία τους, ποιο είναι το παιδαγωγικό όφελος που προκύπτει, πώς βιώνονται αυτές οι γιορτές από τα παιδιά μεταναστών, τα οποία πολλές φορές προέρχονται από εθνότητες αντιπάλων στον πόλεμο² κ.ά.

Πολλοί είναι οι εκπαιδευτικοί που εκφράζουν τους προβληματισμούς τους και την αγωνία που αισθάνονται και προσπαθούν να βρουν λύσεις. Αυτή η προσπάθειά τους επικεντρώνεται στο να δώσουν άλλον προσανατολισμό και, κατά συνέπεια, άλλο περιεχόμενο στη σχολική γιορτή, αναδεικνύοντας, μέσα από την εκπαιδευτική πράξη, την ιδεολογική τους στάση σε σχέση με σοβαρά παιδαγωγικά ζητήματα.

Λαμβάνοντας υπόψη τους προβληματισμούς αυτούς, οργανώσαμε και εμείς και πραγματοποιήσαμε στο σχολείο μας τη φετινή γιορτή της 28ης Οκτωβρίου.

Μια γιορτή σε σχολείο της Γκράβας

Ο μαθητικός πληθυσμός του σχολείου αποτελείται από παιδιά κυρίως μεταναστών (ποσοστό περίπου

70%). Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των μαθητών προέρχεται από την Αλβανία, ενώ ένας μικρότερος αριθμός ανήκει σε άλλες εθνότητες (Αίγυπτο, Συρία, Ιράκ, Ιράν, Πολωνία, Ουκρανία, Σουδάν, Νιγηρία). Η «διαφορετικότητα» που παρουσιάζει το σχολείο μας, από πλευράς μαθητικού πληθυσμού, θεωρούμε ότι προσπορίζει ένα μεγάλο «όφελος» όχι μόνο στους αλλοδαπούς αλλά και στους Έλληνες μαθητές, καθώς αυτή η διαφορετικότητα δημιουργεί προϋποθέσεις για ουσιαστικότερη και ευρύτερη παιδαγωγική προσέγγιση (Swadener 1999). Γι' αυτό και οι προσπάθειες που καταβάλλουμε τα τελευταία χρόνια για την ομαλότερη ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο, αλλά και για την πρόληψη της σχολικής διαρροής και αποτυχίας των μαθητών μας, δε θα μπορούσαν να αγνοήσουν και συγκεκριμένες πρακτικές του σχολείου, όπως αυτές των σχολικών εορτών.³

Έχοντας απόλυτη συνείδηση ότι, ακόμα και σ' ένα ασφυκτικό πλαίσιο, οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν περιθώρια ελευθερίας (Αβδελά 2001), αποφασίσαμε να αποδουμευτούμε από τη λογική μιας μονοδιάστατης άποψης της ιστορίας ή των έτοιμων «σχεδίων-πακέτων» για τη συγκεκριμένη γιορτή, με τρόπο ώστε:

- Να αποφύγουμε τις εθνικές εξάρσεις.
- Να μην καταναλωθεί άσκοπα χρόνος και να μη μετατραπεί η σχολική γιορτή σε μια διαδικασία άγωνα και βαρετή για τους μαθητές μας.
- Να αξιοποιηθεί δημιουργικά ο χρόνος σε ολόκληρη τη μαθησιακή διαδικασία.
- Να συμμετέχουν όλοι οι μαθητές, αξιοποιώντας τις δυνατότητές τους, αλλά και τον ιδιαίτερο πολιτισμό που μεταφέρουν.
- Να επικεντρωθούμε στην καλλιέργεια αξιών, όπως είναι η ειρήνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η αλληλοβοήθεια.
- Να δώσουμε έμφαση στην καθημερινή ζωή κατά τη διάρκεια του πολέμου και στη δυστυχία που προκαλεί.
- Να προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τη θέση του «άλλου», του «αντιπάλου» στον πόλεμο και να προβάλουμε τη φωνή αντίστασης όλων των λαών.
- Να αναγνωρίσουμε κοινά στοιχεία με αντίστοιχα γεγονότα που συμβαίνουν στις μέρες μας, να τα αναδείξουμε και να προχωρήσουμε σε συγκρίσεις.

2 Ελάχιστες έρευνες έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους στον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν οι αλλοεθνείς μαθητές το μάθημα της ιστορίας. Το σίγουρο είναι ότι στο ελληνικό σχολείο ξαναπαίζεται ένα παιχνίδι γνωστό από την εποχή της αποικιοκρατίας. Μέχρι τον πόλεμο της ανεξαρτησίας της Αλγερίας, τα παιδιά της χώρας αυτής, μαζί με τα παιδιά των Γάλλων, διδάσκονταν την ιστορία των «προγόνων τους», των Γαλατών (Αβδελά 2001).

3 Στο 132ο Δημοτικό Σχολείο, τα τελευταία χρόνια, γίνονται σημαντικές προσπάθειες για την υποστήριξη των αλλοδαπών μαθητών. Μία από τις πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται αφορά και τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των μαθητών, καθώς και τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας για τους γονείς τους. Τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας έχουν αναλάβει δάσκαλοι του σχολείου σε εθελοντική βάση.

Υλικό που χρησιμοποιήθηκε

Ως μέσο για την επιτυχία των παραπάνω στόχων χρησιμοποιήσαμε τη λογοτεχνία. Συγκεντρώσαμε σχετικά λογοτεχνικά κείμενα και τραγούδια, και από αυτά, σε συνεργασία με τους μαθητές μας, επιλέξαμε:⁴

Από λογοτεχνικά κείμενα:

- Οι μάγοι της κασέτας της Γαλάτειας Σουρέλη.
- «Το συσσίτιο» από το βιβλίο της Άλκης Ζέη *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*.
- Ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Ασημάκη Πανσέληνου *Τότε που ζούσαμε*.

Από ποιήματα:

- Το ποίημα του Μπέρτολτ Μπρεχτ «Στους Γερμανούς φαντάρους».
- Στίχους από το ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου «33 ημέρες».
- Το ποίημα του Νίκου Γκάτσου «Ο Σάμ, ο Τζόνι και ο Ιβάν».

Από τραγούδια:

- «Της δικαιοσύνης ήλιε νοητέ» (Οδυσσέας Ελύτης, μελοποίηση Μ. Θεοδωράκης).
- «Της αγάπης αίματα» (Οδυσσέας Ελύτης, μελοποίηση Μ. Θεοδωράκης).
- «Μελαχρινέ Ναπολιτάνο» (Πυθαγόρας, μελοποίηση Γ. Κατσαρός).
- «Το ακορντεόν» (Νεγρεπόντης, μελοποίηση Μ. Λοΐζος).

Το υλικό της γιορτής συμπληρώθηκε από κείμενα των μαθητών μας που προέκυψαν από συνεντεύξεις που πήραν από συγγενικά τους πρόσωπα, τα οποία έζησαν τον πόλεμο. Οι πληροφορίες που εμπεριείχαν οι συνεντεύξεις αυτές ήταν ιδιαίτερα χρήσιμες, καθώς περιέγραφαν ζωντανά την καθημερινή ζωή των ανθρώπων την περίοδο του πολέμου, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στις άλλες χώρες καταγωγής των μαθητών.

Προσέγγιση και παρουσίαση της γιορτής

Αφετηρία για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων μας ήταν τα λογοτεχνικά κείμενα. Για την προσέγγι-

σή τους από τους μαθητές, με στόχο την ενεργητική εμπλοκή τους με τη λογοτεχνία, χρησιμοποιήσαμε επικοινωνιακές και βιωματικές τεχνικές.

Βασικό σημείο αναφοράς αποτέλεσαν οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες (ζωγραφική, θεατρικό παιχνίδι, δραματοποιήσεις, παιχνίδια ρόλων, μουσικά ακούσματα), καθώς προσέφεραν δυνατότητες συναισθηματικής εμπλοκής των μαθητών και, παράλληλα, ισότιμης συμμετοχής όλων.

Επικεντρωθήκαμε επίσης στην κατανόηση του ιστορικού πλαισίου της συγκεκριμένης περιόδου, καθώς και στη διαλεύκανση των ζητημάτων που προέκυπταν αναπόφευκτα μέσα από τη διαδικασία αναζήτησης της ιστορικής γνώσης. Με ποιον τρόπο, όμως, υλοποιήθηκαν αυτές οι δραστηριότητες;

Παράδειγμα

«Το ημερολόγιο ενός μουλαριού»

Ξεκινήσαμε, αναλύοντας στους μαθητές μας, με τη βοήθεια του χάρτη, τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με την έναρξη του Β' παγκόσμιου πολέμου. Η Κίγκα, μαθήτριά από την Πολωνία, είχε ήδη συλλέξει πληροφορίες από τις συνεντεύξεις που πήρε από τον παππού της από την πατρίδα της (η οποία ήταν και η πρώτη χώρα που είχε εμπλακεί στον πόλεμο), και τις κατέθεσε στην ομάδα. Οι περιγραφές της, άμεσες και ζωντανές, προσανατόλισαν την προσοχή των παιδιών στις αιτίες του πολέμου, στον τρόπο με τον οποίο ο πόλεμος επεκτάθηκε και στην αντίσταση των λαών σε όλη τη διάρκειά του. Την αφήγησή της συμπλήρωσε ο Αντρέας, Έλληνας μαθητής, ο οποίος κατέθεσε στην ομάδα των παιδιών τη μαρτυρία του παππού του από ένα τραγικό περιστατικό που έζησε ο ίδιος στον πόλεμο. Στη συνέχεια, η Ντανιέλα, μαθήτριά από την Ουκρανία, κατέθεσε τις δικές της πληροφορίες από τον πόλεμο στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Η Μαρσέλα, μαθήτριά από την Αλβανία, κατέθεσε την εμπειρία της νονάς της, αρκετά σκληρή και έντονη, από ένα ελληνικό χωριό.

Ο κύκλος αυτός μας έδωσε την ευκαιρία να εξηγήσουμε στους μαθητές τη βασική χρονική ανέλιξη των γεγονότων. Στη συνέχεια, αναφερθήκαμε στην αντίσταση των λαών και στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε. Οι παρατηρήσεις των μαθητών επικεντρώθηκαν κυρίως στις μάχες και στα ηρωικά κατορθώματα των στρατιωτών. Στρέψαμε την προ-

⁴ Την ευθύνη για τη διοργάνωση της γιορτής είχαν οι δύο Ε' τάξεις του σχολείου. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του σχεδίου εργασίας που επιλέξαμε να επεξεργαστούμε ήταν ομαδική δουλειά τριών δασκάλων και της διευθύντριας του σχολείου. Δουλέψαμε παράλληλα, ανά δύο στην κάθε τάξη. Η επεξεργασία των κειμένων έγινε και από τις δύο τάξεις ταυτόχρονα. Από τις ενόπτιες που επεξεργαστήκαμε, η κάθε τάξη επέλεξε τα συγκεκριμένα κείμενα που ήθελε να παρουσιάσει στην τελική εκδήλωση.

σοχή τους, χρησιμοποιώντας διάφορα οπτικά υλικά, αλλά και τις πληροφορίες από τις συνεντεύξεις που είχαν πάρει τα παιδιά, στο γεγονός ότι στον πόλεμο δεν αντιστάθηκαν και δεν αγωνίστηκαν μόνο οι στρατιώτες, αλλά και οι γυναίκες, τα παιδιά, ακόμα και τα ζώα...

Προτείναμε το λογοτεχνικό κείμενο «Το ημερολόγιο ενός μουλαριού». Το κείμενο αυτό περιγράφει σε πρώτο πρόσωπο, μέσα από το ημερολόγιο ενός μουλαριού, τη ζωή του στο χωριό μέχρι την κήρυξη του πολέμου.

Η ιδέα ότι ένα μουλάρι μιλάει και περιγράφει τη ζωή του ενθουσίασε τα παιδιά. Μετά την ανάγνωση του κειμένου, εξηγήσαμε βασικά σημεία απαραίτητα για την κατανόησή του. Στη συζήτηση που ακολούθησε, τα παιδιά ξεχώρισαν δύο βασικές ενότητες που προέκυψαν από το κείμενο. Από τη μια μεριά η χαρά της ζωής, με κυρίαρχα τα συναισθήματα της

αισιοδοξίας, της τρυφερότητας, της γαλήνης και της ευτυχίας και από την άλλη η προοπτική του πολέμου, με συναισθήματα απόγνωσης, φόβου, θυμού, θλίψης και αγωνίας.

Στο επόμενο στάδιο, ζητήσαμε από τα παιδιά να περιγράψουν εικόνες από το κείμενο. Επικεντρώθηκαν σε τρεις εικόνες: η μία ήταν η εικόνα του μουλαριού το οποίο σε μικρή ηλικία έπαιζε χαρούμενο και ευτυχισμένο στο χωριό· η δεύτερη, η εικόνα του μουλαριού, που ετοιμαζόταν για τον γάμο, στολιζόταν και μετέφερε τα προικιά της νύφης· η τρίτη, η εικόνα του μουλαριού που ετοιμαζόταν μαζί με το αφεντικό του να πάει στον πόλεμο. Τα παιδιά κατέγραψαν ομαδικά τις ιδέες τους, σχετικά με το τι θα μπορούσε να περιέχει η κάθε εικόνα, χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες και η κάθε ομάδα ζωγράφισε σε μεγάλη επιφάνεια την εικόνα που επέλεξε. Αφού ολοκλήρωσαν τις ζωγραφιές τους, συζήτησαν τον τρό-

«Κατοχή».

πο με τον οποίο θα παρουσίαζαν τη δουλειά τους στη γιορτή. Αποφάσισαν να αφηγηθούν το κείμενο με την ταυτόχρονη έκθεση των εικόνων, οι οποίες θα λειτουργούσαν ως σκηνικά, αποτυπώνοντας κάθε φορά οπτικά την αφήγηση.

Με ανάλογες κάθε φορά παιδαγωγικές προσεγγίσεις, επεξεργαστήκαμε και το υπόλοιπο υλικό. Έτσι, τα κείμενα του Πανσέληνου και της Ζέη έδωσαν την ευκαιρία, μέσα από δραματοποιήσεις, προβολές εικόνων και εικαστικών απεικονίσεων, όχι μόνο να βιώσουμε την αγωνία και την απόγνωση των ανθρώπων σε καταστάσεις πείνας, καθώς και τις μορφές αντίστασης που εκδηλώθηκαν, αλλά και να κατασκευάσουν τα παιδιά αφίσες και πανό με αντιπολεμικά συνθήματα. Το ποίημα του Μπρεχτ έδωσε τη δυνατότητα στα παιδιά να μπουν, κατά κάποιον τρόπο, στη θέση των Γερμανών και Ιταλών φαντάρων, αλλά και στη θέση σύγχρονων κατακτητών, κάτι που τους έδωσε την αφορμή να γράψουν αντιπολεμικά κείμενα. Το ποίημα του Γκάτσου έγινε η

αφορμή να μιλήσουμε για τη συμφωνία της Γιάλτας και να καταλάβουν τα παιδιά, μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων, τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων και την τραγική κατάληξη του πολέμου. Οι στίχοι του Βρεττάκου λειτούργησαν ως έναυσμα για να γράψουν τα παιδιά δικά τους ποιήματα, συνοψίζοντας τις γνώσεις τους από τα γεγονότα που έγιναν τότε στην Ελλάδα.

«Γράφουμε συνθήματα».

Το παραπάνω υλικό, μετά την επεξεργασία του, χωρίστηκε από τους μαθητές σε τρεις θεματικές ενότητες: η πρώτη αφορούσε την προετοιμασία και την έναρξη του πολέμου, η δεύτερη την Κατοχή και την πείνα και η τρίτη τον αγώνα για την ειρήνη και το «όχι στον πόλεμο». Τα παιδιά αποφάσισαν να κάνουν εμφανείς τους διαχωρισμούς αυτούς, ανακοινώνοντάς τους με ταμπέλες πριν από κάθε ενότητα, κατά τη διάρκεια της γιορτής.

Συζητήθηκε επίσης η θέση των τραγουδιών στη γιορτή. Τα παιδιά αποφάσισαν να συμπεριληφθεί στην πρώτη ενότητα το τραγούδι «Της αγάπης αίματα», το «Ακορντεόν» στη δεύτερη και τα τραγούδια «Ο μελαχρινός Ναπολιτάνος» και «Της δικαιοσύνης ήλιε νοητέ» στην τρίτη, θεωρώντας ότι οι ιδιαίτεροι στίχοι των τραγουδιών συνδέονται με το περιεχόμενο της κάθε ενότητας.

Το επόμενο ζήτημα που προέκυψε, για να ολοκληρωθεί η διαδικασία της προετοιμασίας της εκδήλωσης, ήταν η σύνδεση των θεματικών ενότητων με ένα είδος ιστορικού «χρονικού», το οποίο θα εξασφάλιζε την ενότητα της γιορτής. Τα παιδιά, με βάση τις εμπειρίες τους και τις γνώσεις από τις πληροφορίες που είχαν συλλέξει, προχώρησαν με τη βοήθειά μας στην καταγραφή του χρονικού αυτού, ενσωματώνοντας στοιχεία από την προετοιμασία που είχαν κάνει. Θεώρησαν επίσης απαραίτητο (κάτι που εμείς οι δάσκαλοι δεν είχαμε προβλέψει) να

ενημερώσουν τους παρευρισκόμενους στην εκδήλωση για τον τρόπο που είχαν δουλέψει. Η τελευταία πρόταση για τη γιορτή ήρθε από την Κίγκα, τη μαθήτριά από την Πολωνία: Στο τέλος της γιορτής, να φωνάξουμε συνθήματα σε όλες τις γλώσσες των παιδιών του σχολείου μας.

Ακούστηκαν πολλά συνθήματα σχετικά με τα γεγονότα που είχαμε γνωρίσει και είχαμε βιώσει. Τελικά, τα παιδιά επέλεξαν τα συνθήματα «όχι στον πόλεμο», «ναι στη ζωή», των οποίων το λεξιλόγιο ήταν εύκολο και γνωστό, και το καθένα τα έγραψε στη μητρική του γλώσσα.

Την ημέρα της παράστασης, τα παιδιά με μεγάλη συνέπεια ανέλαβαν τους ρόλους τους και πραγματοποίησαν την εκδήλωση. Κανένα δεν ήταν θεατής. Συμμετείχαν όλα ισότιμα, υποστηρίζοντας το ένα το άλλο. Η αγωνία μας για το «χάος» που πολλές φορές παρουσιαζόταν στις πρόβες υποχώρησε όταν είδαμε ότι τα παιδιά αναλάμβαναν τις ευθύνες τους, δείχνοντάς μας ότι η γιορτή είχε γίνει προσωπική τους υπόθεση. Οι δημιουργίες που επινόησαν και υλοποίησαν κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας αξιοποιήθηκαν όλες στην παράσταση, προκαλώντας το ενδιαφέρον των υπόλοιπων μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων που την παρακολούθησαν. Στο τέλος της γιορτής, μοίρασαν τα συνθήματα τα οποία είχαν γράψει στα ελληνικά και στις μητρικές τους γλώσσες.

Παράλληλα, τα παιδιά της Γ' τάξης μοίρασαν την εφημερίδα που είχαν κατασκευάσει με τη βοήθεια του δασκάλου τους, η οποία αναφερόταν στα γεγονότα του πολέμου.⁵

Σκέψεις και συμπεράσματα

Για μας τους δασκάλους, η διαπίστωση ότι οι σχολικές γιορτές μπορούν να γίνονται με στόχους και διαδικασίες γόνιμες και εποικοδομητικές για τους μαθητές μας, επηρεάζοντας παράλληλα όλη τη σχολική κοινότητα, ήταν πολύ σημαντική.

Ήρθαμε, και όχι για πρώτη φορά, αντιμέτωποι με μια πρόκληση που αποτελεί πάντα το μεγάλο ερώτημα στην παιδαγωγική μας: «Τι ακριβώς σημαίνει αυτή η περιβόητη αντίληψη ότι τα πάντα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στις προσδοκίες των μαθητών και ότι οποιαδήποτε διαδικασία μάθησης πρέπει να στηρίζεται στα βιώματά τους;». Προφανώς, αυτό είναι ένα ερώτημα, στο οποίο κάθε δάσκαλος οφείλει να απαντήσει.

Η εμπειρία αυτή μας οδήγησε στη βεβαιότητα ότι ο δρόμος που διανύσαμε ήταν ένας δρόμος μακρύς και δύσκολος, αλλά ιδιαίτερα γοητευτικός, που γίνεται σίγουρα ευκολότερος όταν τον διανύει κανείς συντροφικά και όχι μοναχός του. Για άλλη μια φορά, η δυναμική της ομάδας, όχι μόνο των μαθητών αλλά και των δασκάλων, λειτούργησε στο σχολείο μας πολλαπλασιαστικά ως προς το αποτέλεσμα.

Καταθέτουμε, λοιπόν, την εμπειρία αυτή, ελπίζοντας ότι μπορεί να οδηγήσει σε χρήσιμες διαπιστώσεις σχετικά με τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της σχολικής μονάδας και ότι μπορεί να βοηθήσει στην υιοθέτηση μιας νέας οπτικής στο θέμα των σχολικών εθνικών εορτών, τόσο ως προς το περιεχόμενό τους όσο και ως προς τη διαδικασία πραγματοποίησής τους.

Αποσπάσματα από κείμενα μαθητών από τη διαδικασία αξιολόγησης της γιορτή

Την Πέμπτη, στο σχολείο, η τάξη μου μαζί με την άλλη Ε' τάξη του σχολείου κάναμε τη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου. Τραγουδήσαμε, διαβάσαμε κείμενα, δείξαμε σε όλους τις ζωγραφιές που φτιάξαμε... Εγώ νομίζω ότι την κάναμε πολύ καλά, δώσαμε τα δυνατά μας και το πιο σοβαρό είναι ότι την κάναμε μόνοι μας, χωρίς κανέναν δάσκαλο να μας βοηθήσει... την ώρα που κάναμε τη γιορτή, εμένα μου άρεσε ότι δεν μπερδευτήκαμε και κάθε παιδί ήξερε από μόνο του τι να κάνει...
Αντρέας

Για πρώτη φορά συμμετείχα στην προετοιμασία της σχολικής γιορτής. Έμεινα ενθουσιασμένος από τα τραγούδια που είπαμε, τα ποιήματα που απαγγέλαμε, τα κείμενα που διαβάσαμε και τα σκετς που παίξαμε. Οι μαθητές της Ε' τάξης φτιάξαμε μόνοι μας τα σκηνικά, τις ζωγραφιές και στολίσαμε μ' αυτές την αίθουσα των τελετών. Μ' άρεσε πολύ που έμαθα γεγονότα που συνέβησαν εκείνη την εποχή. Ήταν όμορφα όταν ακούσαμε συνθήματα κατά του πολέμου σε όλες τις γλώσσες. Ένωσα ικανοποίηση όταν μας χειροκρότησαν και μας έδωσαν συγχαρητήρια για τη γιορτή που κάναμε. Γονείς, μαθητές και δάσκαλοι έφυγαν ενθουσιασμένοι και εγώ ήμουν ευτυχισμένος που βοήθησα να γίνει μια τέτοια πρωτότυπη γιορτή.
Νικόλας

...Ήταν ξεχωριστή γιορτή. Μέσα από το θεατρικό που φτιάξαμε, μάθαμε πολλά περισσότερα πράγματα για την Κατοχή... Αυτή η γιορτή ήταν πιο παιδική και όχι πολύ λυπητερή. Ήταν πολύ ωραία...
Μαρσέλα

Από τη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου, μου άρεσαν οι ομάδες που φτιάξαμε και τα κείμενα που γράψαμε και διαβάσαμε μπροστά σε όλους. Δεν ήταν βαρετή...Θυμάμαι τα τραγούδια που λέγαμε και τα θεατρικά που κάναμε πολλές φορές και τα κείμενα που διαβάσαμε. Επίσης, θυμάμαι τα πανό που γράψαμε και ζωγραφίσαμε με πολλή κούραση και χαρά που θα τα παρουσιάζαμε στην εθνική γιορτή...
Βασίλης

⁵ Την ευθύνη για τη δημιουργία της εφημερίδας της Γ' τάξης είχε ο δάσκαλός τους Σωτήρης Σκαρτσάλας.

Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις που πήραν τα παιδιά από τους γονείς τους

Μου άρεσε ο τρόπος που παρουσιάσατε το θέμα της εποχής, τα πανό που ζωγραφίσατε, οι ζωγραφιές σας και τα ωραία κείμενα που γράψατε εσείς τα παιδιά, μ' έναν τρόπο σαν να τον είχατε ζήσει κι εσείς αυτόν τον πόλεμο...

Η γιορτή ήταν υπέροχη. Τα σκηνικά μάς δίνανε μια εικόνα της πραγματικής Κατοχής που ζούσαν τότε οι άνθρωποι, περιμένοντας ένα πιάτο φαί για να μπορέσουν να κρατηθούν στη ζωή. Και η ερμηνεία όλων των παιδιών άξιζε συγχαρητήρια...

Σε αυτή τη γιορτή μ' άρεσε που δείξατε τη ζωή των παιδιών στη διάρκεια του πολέμου, τη φτώχεια που ήταν τότε και τη δίψα του λαού για ελευθερία...

Θα προτείναμε και στα άλλα σχολεία να κάνουν τέτοιες γιορτές για να μάθουν και τα άλλα παιδιά ότι υπάρχει ένας τελείως διαφορετικός τρόπος για να μάθουμε την αξία των εθνικών εορτών, γιατί τα παιδιά είναι σαν να ζουν και αυτά κάποια από τα γεγονότα που έγιναν...

Αποσπάσματα από αυτά που είπαν οι δάσκαλοι

...Αυτό που με εντυπωσίασε ήταν ότι η γιορτή ήταν εξ ολοκλήρου των παιδιών. Δεν υπήρχε κάτι έτοιμο. Τα παιδιά ήταν αυθόρμητα, άμεσα, συμμετείχαν με πολύ κέφι... Δεν ήταν κάτι εξαναγκαστικό και βεβιασμένο... Ήταν δική τους γιορτή και τη χαρήκανε... Επίσης, δεν υπήρχαν εθνικιστικές εξάρσεις. Στα περισσότερα σχολεία που έχω δουλέψει, αν η γιορτή δεν έχει εθνικιστικές εξάρσεις δε θεωρείται επιτυχημένη. Παρουσιάστηκαν ιστορικά γεγονότα όπως συνέβηκαν για τους απλούς ανθρώπους, όπως τα έζησαν στην καθημερινότητά τους...

... δεν είχε τον επικό – ηρωικό χαρακτήρα άλλων γιορτών, με βαρύγδουπα λόγια που δεν καταλαβαίνουν τα παιδιά ... τα σκηνικά και τα λόγια των παιδιών ήταν πολύ απλά και τα ρούχα που φορούσαν τα καθημερινά τους... Η απόδοση του περιεχομένου της ιστορικής περιόδου έγινε με τρόπο ώστε να είναι κοντά στα βιώματα των παιδιών, καθώς δόθηκε βάρος στο πώς επηρεάστηκε από τον πόλεμο η καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων... Σημαντικό ήταν το γεγονός ότι έγινε προσπάθεια να αισθανθούν δική τους τη γιορτή και τα αλλόγλωσσα παιδιά, αποδίδοντας τα συνθήματα σε διάφορες γλώσσες, αλλά και χρησιμοποιώντας εμπειρίες από τον πόλεμο από άλλους λαούς...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αβδελά, Ε. 2001. «Εμείς και οι “άλλοι” στο μάθημα της ιστορίας», περ. *Εκπαιδευτική Κοινότητα* 59.

Μπονίδης, Κ. 2004. «Όψεις του εθνοκεντρισμού στη σχολική ζωή της ελληνικής εκπαίδευσης: οι εθνικές επέτειοι της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου», περ. *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 134.

Swadener, E. 1999. «“Σε κίνδυνο” ή “Που υπόσχονται”». Από τις ελλειμματικές εκδοχές για τα “παιδιά της άλλης κατηγορίας” στις δυνατότητες ουσιαστικών συμμαχιών με παιδιά και οικογένειες»,

στο Ε. Σπανού (επιμ.). *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φραγκουδάκη, Α. & Θ. Δραγώνα. 1997. *Τι είν' η πατρίδα μας. Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Χάλαρη, Μ. 2004. *Η εθνική γιορτή της 28ης Οκτωβρίου στο νηπιαγωγείο. Παιδαγωγικός Όμιλος [εκπαιδευτικός φάκελος]*.